

INDA Z'ABANGAVU.

UBURYO BWO GUKUMIRA INDA Z'ABANGAVU, KWITA KU BANGAVU BATWITE CYANGWA BABYAYE HAMWE NO KU BONEZA URUBYARO.

Ubusobanuro bw'inda z'abangavu.

Inda y'umwangavu ni ugutwita k'umwangavu ufite hagati y'imyaka 13 na 19 (UNICEF 2008); ariko muri rusange ni ugutwita ukiri mu cyiciro cy'abangavu.

Aho igihugu gihagaze n'ibitera inda z'abangavu.

Inda z'abangavu zagiye ziyongera kuva kuri 4%, 6.1% kugeza 7.3% nk'uko bigaragazwa n'ubushakashatsi bwagiye bukorwa urugero nka RDHS 2005, 2010 na 2014/15.

Byagaragaye ko iyo umubyeyi abyaye akiri muto aba afite igihe gihagije cyo kuzabyara abana benshi ndetse no kuzagira ingorane nyinshi ku buzima bwe ndetse n'ubw'abana azabyara.

Ingaruka z'inda z'abangavu.

Muri rusange, buri nda itwawe iba ishobora kugira ingaruka ku buzima bw'umugore. Mu bigaragara, imihindagurikire y'umubiri w'umugore iriyongera cyane hanyuma hakavuka ibibazo kuva intangangabo n'intangangore bigihura kugeza mu gihe gikurikira kubyara (**Urugero:** inda zivukira amezi umunani, kuva igihe utwite, gutambama k'umwana mu nda, kuva nyuma yo kubyara ...).

Ibindi byago byo kuba abangavu batwita nkuko bigaragara hasi.

Ingaruka zihariye zo gutwita ku bangavu:

- Gushyira ubuzima bwabo mu kaga bishobora no kubaviramo urupfu.
- Gushyirwa mu kato n'ihazwa.
- Gukuramo inda mu buryo budatekanye kandi butemewe n'amategeko.
- Imbamutima z'ubwoba hamwe no kwiheba bishobora gutera kwiyahura.
- Guhabwa akato mu bantu.
- Kwirukanwa mu muryango.
- Guhagarika amashuri.
- Ubukene.

Uburyo bwo gufasha umwangavu watwaye inda.

- Kumufasha kwiyakira
- Kumukangurira kujya kwipimisha inda no guhabwa inkingo zose zagenwe.
- Kumugira inama yo kutayikuramo ku buryo butemewe n'amategeko.

- Kumugira inama ku mirire n'imibereho y'umugore utwite ndetse n'igihe yonsa.

Ibyerekeranye no konsa hamwe no gufasha umwana wabyawe n'umwangavu.

- Hari abangavu banga konsa ngo amabere atagwa, ni byiza kubasobanurira akamaro ko konsa n'uburyo bwo konsa neza umwana.
- Umwana agomba konka amashereka atavangiye nibura kugeza kumezi 6 no kumushakira imfashabere kuva ku mezi 6 nibura kugeza ku myaka ibiri.
- Iyo umwana atonse kuri kiriya gihe cyavuzwe haruguru ashobora kugira ibibazo byo kurwara bwaki, kugwingira, kurwaragurika n'ibindi kuko amashereka akize ku byubaka umubiri, ibirinda indwara n'ibindi utabona mu mata y'inka cyangwa ibijyanye nayo.
- Konsa kandi byongera urukundo hagati y'umwana n'umubyeyi bigafasha mu mikurire y'ubuzima bwo mu mutwe bw'umwana kandi bikarinda umubyeyi kurwara indwara zimwe na zimwe z'amabere.

Ibyerekeranye no gukuramo inda.

- Gukuramo inda ni ukuvamo kw'inda itarageza igihe cyo kuvuka.
- Inda ishobora kwivanamo cyangwa igakurwamo.
- Inda ishobora gukurwamo n'abaganga babifitiye uburenganzira kugirango bafashe umubyeyi cyangwa igakurwamo mu buryo butemewe n'amategeko.
- Gukuramo inda kuburyo butemewe n'amategeko bishobora gutera uburwayi bukomeye cyangwa urupfu bitewe n'uko bikorewe ahantu hatabugenewe cyangwa n'abantu batabigenewe.
- Gukuramo inda ku buryo butemewe bishobora gutera gufungwa.

Ibivugwa bitari byo ku buryo bwo gukumira inda z'abangavu, kwita ku bangavu batwite n'ababyaye hamwe no kuboneza urubyaro.

Ibivugwa bitari byo:

- Sinshobora gusama igihe nkoze imibonano mpuzabitsina bwa mbere kuko mba ntarakura.
- Urubyiruko ntabwo rwemerewe gukoresha uburyo bwo kuboneza urubyaro uretse kwifata gusa.
- Nta ngorane gutwita no kubyara ukiri muto (**umu jeune**).
- Iyo wakuyemo inda ntiwongera na rimwe gutwita kandi niyo utwite ntubyara.
- Ushobora kwikuriramo inda ukoresheje kunywa ikawa nyishi, inzoga nyinshi, imiti ya malariya, imiti yo kuboneza urubyaro cyangwa indi miti.
- Iyo ukoresheje agakingirizo gashobora guhera mu nda bityo kakaba katera ibibazo bitandukanye.
- Ibinini n'inshinge byo kuboneza urubyaro bishobora gutuma umubyeyi atazongera gusama ukundi cyangwa bigatera ingorane ku mwana azasama nyuma.

Ibiribyo:

- Ushobora gusama igihe cyose ukoze imibonana mpuzabitsina idakingiye, igihe nta bundi buryo bwo kuboneza urubyaro. Ku bagore mu gihe cy'ubwangavu umubiri uba witeguye gusama.
- Amabwiriza ya Minisiteri y'ubuzima avuga ko urubyiruko ndetse n'ingimbi n'abangavu bemerewe uburyo bwose bwo kuboneza urubyaro ariko bakabuhabwa n'abaganga cyangwa abandi babihuguriwe kugirango babafashe kwihitiramo uburyo bubabereye.
- Ubushakashatsi bwinshi bwerekana ko kubyara ukiri muto cyane cyane munsu y'imyaka 18 bitera ibibazo byinshi ku mubyeyi n'umwana birimo n'urupfu.
- Iyo wakuyemo inda ubifashijwemo n'abaganga babifitiye ububasha wongera gusama ntakibazo ariko iyo wabifashijwemo n'umuntu utabifitiye ubushobozi n'uburenganzira ushobora kugira uburwayi bityo bigatuma utazongera kubyara ukundi.
- Kwikuriramo inda ku giti cyawe bishobora kukuviramo uburwayi bukomeye cyangwa urupfu ndetse ushobora no gutera uburwayi bukomeye ku mwana uzabyara.
- Ntabwo ibinini n'inshinge byo kuboneza urubyaro bihagarika burundu urubyaro kandi ntabwo byangiza umwana uzasamwa nyuma kuko biba byarakorewe ubushashatsi mbere y'uko bikoreshwa kandi niyo habaye ikibazo kidasanzwe ujya kwa muganga bakagufasha.